

Název rigorózní práce: Dětský autismus v rodině – význam rodinné resilience
Autorka: Mgr. Soňa Sládečková
Oponent: PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.

Rigorózní práce autorky navazuje svým tématem, jak sama uvádí, na její předchozí vědeckovýzkumnou činnost realizovanou v práci bakalářské, poté i diplomové magisterské.

Rigorózní práce je členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části podává autorka základní informace k následujícím tématům: poruchy autistického spektra (dále PAS) – klasifikace a charakteristika, historický vývoj, teorie; rodina s dítětem s diagnózou PAS ; rodinná resilience a výzkumy copingových strategií. Kapitoly jsou logicky řazeny a obsahují moderní poznatky z bádání převážně zahraničních autorů. Teoretická část svým rozsahem výrazně převažuje nad částí praktickou. Část praktická popisuje kvalitativní výzkum s využitím metod pozorování, kazuistiky, biografického vyprávění, autobiografického narativního přístupu. Je doplněna o kvantitativní šetření s užitím dotazníku Family Hardiness Index (FHI). Autorka uvádí užití kombinovaného výzkumného designu.

Autorka se dobře orientuje v problematice přístupu k rodině dítěte s chronickým onemocněním (v tomto případě s PAS), citlivě vnímá potřebu nezkresleného pohledu rodiny na poruchu, kterou má člen rodiny diagnostikovánu tak, aby byly posíleny prvky resilience. Pro popis charakteristik PAS využívá zdrojů z autorů jak českých (např. Thorová, Komárek, Hrdlička), tak výsledků a přehledů zahraničních a dokumentuje nové přístupy k možnostem vnímání PAS. Obohacující je popis komorbidit poruch spjatých s PAS v pojetí objektivizujícím stará schémata, z nichž se stále ještě někdy v klinické praxi vychází. Autorka prokazuje kvalitní orientaci v problematice PAS, informace nejdou po povrchu věci pouhým výčtem, ba naopak se v souvislostech systematicky dostávají k podstatě. Současně je zachována hodnota přesnosti informací tak, aby nezanikly souvislosti vycházející z „historických“ (základních) teorií v porovnání s novými vědeckými výzkumy. Tento aspekt se projevuje významně u rozboru teorií PAS (teorií autismu), které jsou obohaceny ve vztahu k její práci diplomové magisterské. Kapitola věnovaná rodině dítěte s autismem popisuje faktory ovlivňující život rodiny v důsledku dané poruchy. V kapitolách se zaměřením na copingové strategie je podán přehled modelů zvládání zátěže specifikován k rodinné resilienci v rodinách s dítětem s autismem. Poznatky v teoretické části jsou podány přehledně a koncepčně tak, aby korespondovaly se stanovenými cíli práce za vhodně užitých metod.

Pro posouzení procesu transformace probíhajícího v rodině s dítětem s PAS a významu resilience rodiny se autorka rozhodla jít cestou kvalitativního šetření (viz výše) doplněnou o měření pomocí dotazníku FHI.

Pozitivně lze cenit, že ve vztahu k cílům je volena mezi výzkumnými otázkami fáze hledání a stanovení diagnózy. Hledání a stanovení diagnózy bývá v rodinách dětí s postižením častým stresorem /vyvolávajícím dlouhotrvající zátěž v rodině/. V rodinách dětí s diagnózou autismu či jiné poruchy z okruhu PAS nabývá pojem hledání dalšího rozměru a představuje „skutečnost samu o sobě“ vypovídající o těžkostech s tímto hledáním spjaté.

Autorka volí přístup zakotvené teorie. Jsou stanoveny výzkumné otázky, není zcela zřejmé, jaká je základní výzkumná otázka. Ve výsledcích uvádí stručně, co obnáší zakotvená teorie. Popis procesu systému kódování (dle něj pak např. následná tvorba kategorií) není detailněji uveden, pouze jsou stanoveny Výstupy z analýzy kvalitativních dat (kap. 11.1.). Autorka uvádí přímou osobní zkušenost s tématem (str.95), rozhodla se zapojit sebe samu do výzkumného souboru - autobiografický narativní přístup (včetně metody introspektivního pozorování). Je otázkou, do jaké míry jsou výsledky práce tímto faktem ovlivněny. Autorka stručně podává k tomuto svůj názor na str. 99 – 100. Vzhledem k použitým kvalitativním metodám bych předpokládala obsáhlejší výstupy a popis procesu k jejich zpracování.

Drobné výhrady – v názvech kapitol v obsahu jsou použité zkratky, vhodnější by bylo vypsát celý název /např. poruchy autistického spektra – PAS/. Pokud udává např. 50. a 60. léta, i když je to zřejmé, přesto je vhodné doplnit století. U zdroje Thorové chybí rok vydání díla /str.11/. Není uvedeno, zda byl prováděn sběr dat, konkrétně záznamy z biografických vyprávění na diktafon.

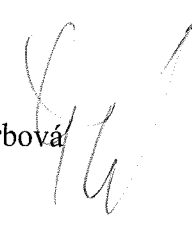
Vhodné by bylo uvedení informace (vyjádření) o naplnění dodržení etických podmínek ve výzkumu zaměřeném na rodiny dětí se zdravotním postižením (jak je běžné v našich i zahraničních studiích), i když lze předpokládat citlivost badatelky /autorky/ v přístupu k šetření vzhledem k faktoru osobní zkušenosti.

Rigorózní práce autorky Mgr. Soni Sládečkové obohacuje poznatky související s výzkumy rodinné resilience, tak jak o nich v oboru psychologie rodiny bádá a publikuje např. Sobotková (2003). Autorka výzkumem rodin dětí se zdravotním postižením se zaměřením na PAS umožňuje hlubší poznání života těchto rodin.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Olomouci 30.3.2013

Dana Štěrbová

Posudek na rigorózní práci Mgr. Soni Sládečkové

Dětský autismus v rodině – význam rodinné resilience

Rigorózní práce Mgr. Soni Sládečkové navazuje na předchozí práce autorky, bakalářskou práci a magisterskou diplomovou práci. Měla jsem možnost jejich vznik sledovat a vzájemně je porovnat. Každá z nich přináší něco nového, má jiné nasměrování, zkoumá problematiku autismu z poněkud jiného úhlu. Lze říci, že předkládaná rigorózní práce je zase v mnoha ohledech hlubší a propracovanější, než byly práce předchozí, i když byly hodnocené jako výborné. Podle mého názoru by však bylo vhodné zcela zřetelně odlišit, čím a v čem se tato práce liší např. od práce diplomové. V úvodu práce je to naznačeno, jen pokud jde o teoretickou část.

Problematika autismu je dosti frekventovaná. Na předkládané práci je však zajímavé to, že se v přístupu k autismu odlišuje od starších a tradičních pojetí – odklání se od pojetí autismu jako nemoci a nabízí pohled na autismus jako na specifický způsob života. Teoretickou část tvoří šest členitých kapitol pojednávajících v logickém sledu o poruchách autistického spektra, o historickém vývoji pohledu na příčiny a podstatu autismu, velmi podrobně o současných teoriích poruch autistického spektra (dále PAS), dále o rodině s dítětem s diagnózou PAS, o rodinné resilience a podobně zaměřených výzkumech. Z textu vyplývá, že autorka je velmi sečtělá a má dobrý přehled o naší i zahraniční odborné literatuře v dané oblasti. Je schopna popsat, porovnat a zhodnotit jednotlivá historická pojetí autismu a detailně zná současná pojetí, dokáže zaujmout kritický nadhled. Oceňuji zejména schopnost systémového a procesuálního myšlení, zdůraznění vzájemného působení mezi dítětem s PAS a jeho rodinou, rodinou a širším sociálním systémem.

K teoretické části nemám po obsahové stránce kritické výhrady. K úpravě mám drobnou připomínku, že výčty v bodech na samotném začátku práce (zejména podkapitola 1.1.2) nepůsobí příliš dobře, vhodnější by byl stručný souvislý text. Formální stránka práce celkově není zcela bezchybná. V textu se vyskytuje poměrně dost překlepů, neodsazování po tečkách, chybění teček za větami, občasné gramatické chyby (str. 26, 49, 92 aj.). Název kapitoly 7 je jiný v obsahu a jiný v textu.

K výzkumné části: Zaměření výzkumu na rodinné procesy probíhající v rodině s PAS, zejména působení stresu, jeho zvládání, mechanismy resilience, procesy adaptace a transformace rodiny, je v našich podmínkách velmi originální. Tento přístup představuje velké nároky jak na teoretickou připravenost výzkumníka, tak jeho praktické dovednosti a metodologickou zdatnost. Cíle výzkumu jsou jasně formulovány, s nimi korespondují výzkumné otázky (str. 91-92).

U popisu výzkumného souboru (9 rodin) by měla být jasná informace o tom, nakolik se výzkumný soubor z této práce překrývá s výzkumným souborem z diplomové magisterské práce. To není známo čtenáři, který předchozí práce nečetl. Rovněž mělo být jasně řečeno, která data byla již využita a zpracována v předchozí práci. Uvedeno je, že nově byly ke zpracování dat použity postupy podle zakotvené teorie Strausse a Corbinové. Z hlediska použitých metod jsou jinak oba výzkumy velmi blízké (pozorování, kazuistika, biografické vyprávění, dotazník FHI). Prosim, aby potřebné informace zazněly u obhajoby.

Autorka integrovala výsledky z jednotlivých metod a vztáhla je k jednotlivým výzkumným otázkám. Velmi vhodné je zařazení čtených výroků respondentů do textu. V kapitole výsledky bývá obvykle pouze popis výsledků, interpretace pak až v diskusi. Mgr. Sládečková však prokládá prezentaci výsledků částečnými interpretacemi a dílčími shrnutími

problematiky. Je patrné, že využívá také svých osobních bohatých zkušeností. V tomto specifickém případě lze takový postup akceptovat jako účelný. Autorce se podařilo vyvážit poměr mezi subjektivním nazíráním problému „zevnitř“ a žádoucí mírou vědeckosti při sběru a zpracování dat. Výsledky analýzy rozhovorů jsou podle mého názoru zpracovány zdařile a odrážejí hluboké porozumění zkoumanému problému. Výsledky v dotazníku Family Hardiness Index analýzu rozhovorů vhodně doplňují.

V diskusi se autorka zaměřuje na zhodnocení metodologických aspektů výzkumu a s nadhledem hodnotí spíše zaměření a význam práce než jednotlivé výsledky. Za podstatné považují zdůraznění nového pohledu na autismus, jenž se snaží vymánit ze starých klišé, příznačnou skromnost autorky a respekt k předmětu zkoumání, s nimiž v závěru konstatuje, že o autismu stále víme velmi málo.

Závěry jsou formulovány v bodech, výstižně a jasně. Kladně hodnotím schopnost autorky zkondenzovat výzkumná zjištění do takto srozumitelného tvaru.

Práce s literaturou zaslouží na jedné straně pochvalu za bohatost a pestrost literárních zdrojů, na druhé straně by bylo co vylepšovat (tečky jsou umístěny před závorkami s odkazy na literaturu místo za závorkami; u přímých citací by v odkazu před rokem a stranou mělo být uvedeno, resp. zopakováno jméno autora; mezi více autory v odkazu by měl být středník, atd.). Bibliografické citace jsou upraveny podle norem APA, místy s malými nepřesnostmi.

Závěr: Rigorózní práce Mgr. Soni Sládečkové je jako celek kvalitní. Přináší nové, nezvyklé a inspirativní úhly pohledu na rodinu dítěte s poruchami autistického spektra, odsouvá mnohé zakořeněné představy a myšlenkové stereotypy v této oblasti. Výzkumný projekt byl z hlediska realizace náročný. Kladně hodnotím také praktický dosah práce. Doporučuji ji k obhajobě.

20. 3. 2013

doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.
Katedra psychologie FF UP, Olomouc